

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

13^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1905

Mijn goed recht tegenover Mr. Sillem gehandhaafd.

MR. J. A. SILLEM heeft op blz. 64 en volg. van den loopenden jaargang van dit *Tijdschrift* een *Nalezing* gegeven uit *De Cameraarsrekeningen van Deventer 1337—1376* voornamelijk met het doel zich te rechtvaardigen tegenover mijne aanmerkingen op zijn „*Onderzoek naar Loonen en Prijzen van Levensmiddelen in 14^e eeuwse Nederlandsche Bronnen*”, zooals ik die aanmerkingen had nedergelegd in mijne „*Bijdrage tot de kennis van het Middeleeuwsch Geld- en Muntwezen*”. (*Tijdschrift* jaarg. 12, blz. 37 en volg.)

Om de aandacht niet van de hoofdzaak af te wenden, zal ik de bijzaken laten rusten. Zoo zal ik niet verder in het krijt treden voor de middeleeuwsche klerken, die naar mijne meening geheel ten onrechte van grove slordigheid en van onkunde in het tellen worden beschuldigd. Al evenmin zal ik trachten aan te toonen, dat ik destijds op zeer goede gronden de veronderstelling waagde, dat het verschil tusschen *bonum pagamentum* en *mala pecunia* aan de aandacht van MR. SILLEM was ontsnapt. En zoo kom ik dan al aanstonds aan

HET POND VAN 300 PENNINGEN.

Mr. SILLEM had in zijn *Onderzoek* geschreven; „Daar” (in de rekening van 1371) „doen ponden van 10 *placken* „hunne intrede, en aangezien 1 *placke* = 2 groten vl. is, „en constant 2×15 d. torn. geldt, moet zulk een pond „van 10 *placken* niet 240 maar 300 d. torn. bevat hebben. „Aanvankelijk onderscheidt de scribent tusschen de twee „tellingen en vermeldt hij uitdrukkelijk of hij de ponden „voor 10 of voor 8 *placken* in rekening brengt, maar „allengs verzuimt hij dit te doen, ofschoon door uitreke-

„ning van verschillende posten blijkt, dat tot in de rekening van 1374 enkele keeren nog bij ponden van 8 „placken of van 240 d. wordt gerekend. Hoe hij het met zijn geweten als comptabel ambtenaar kon overeenbrengen, die beide ponden bij elkaar te tellen als van gelijke „waarde, weet ik niet. Als regel kan men echter aannemen, dat na 1373 het pond van 10 placken of 300 d. de „gewone rekenmunt is geworden”.

Ik heb in mijne *Bijdrage* omstandig als mijne meening te kennen gegeven, dat een pond. dat 300 d. „bevat” of in 300 d. verdeeld is, nimmer heeft bestaan en dat de scribe nimmer ponden van 8 plakken bij ponden van 10 plakken heeft opgeteld, doch dat de ponden van 8 plakken vóór de optelling werden herleid in ponden van 10 plakken indien de rekening in deze laatste ponden was gedaan en omgekeerd.

Mr. SILLEM erkent thans de herleiding van het eene pond in het andere en laat op dit punt zijn twijfel aan de comptable nauwgezetheid der Deventersche Cameraars varen, edoch uit zijn desbetreffend betoog blijkt, naar mijne meening, dat hij zich ook nu nog geen juist begrip heeft gevormd van het pond van 10 plakken. Mijn twijfel in zijn juist begrip is gegrond op de iet of wat twijfelachtige niet immer streng wetenschappelijke wijze, waarop hij zijn betoog heeft opgezet 1) en wordt zekerheid als ik in zijne *Nalezing* deze woorden zie afgedrukt: „Maar er zijn dan toch in de Deventer rekeningen ponden „gebruikt, die voor 300 d. p. berekend zijn en dit kan

1) Zoo leest men, b. v., in de *Nalezing* „, Ik (Mr. SILLEM) had moeten zeggen, dat in de rekening van 1372 het pond (in vele, niet in alle gevallen) voor 300 d. p. in rekening gebracht maar dan herleid wordt tot de ponden van 240 d.” Niet in sommige gevallen maar bepaaldelijk zoo dikwijls het eene betaling gold, gedaan na de verandering van het pond werd het nieuwe pond (als elk pond verdeeld in 240 stuks zijne eigene d doch nu waardig geworden 300 d van het oude pond) herleid tot het oude pond, waarin de rekening was begonnen en dus ook moest worden voleindigd.

„ook de Heer SASSEN niet ontkennen, waar hij (blz. 52)
„het bestaan erkent van ponden van 10 plakken à 30 d. p.
„de plak”

Indien Mr SILLEM mijne *Bijdrage* op dit punt nog eens wil nalezen, zal hij tot de ervaring komen, dat ik het bestaan van „ponden van 10 plakken à 30 d. p. de plak” nimmer heb erkend. Eene dergelijke erkentenis was trouwens onmogelijk in mij, die wist en nog weet, dat de uitdrukking „ponden van 10 plakken à 30 d. de plak” in zich zelf onzin bevat, is eene *contradictio in terminis*.

Een pond van 300 d. heet nimmer bestaan. Ook de uitdrukking „een pond van 300 d.” is even goed als „een dozijn van dertien” of „een tweeling van drie kinderen” eene *contradictio in terminis*, want pond wil in de taal van het muntwezen dezer tijden niets anders zeggen dan 240 penningen.

Er waren ponden van verschillende waarde en het is dus zeer wel mogelijk, dat een zeker pond op een zeker tijdstip in waarde gelijk was aan 300 d. van een ANDER, — van een minderwaardig pond maar, nog eens, een pond, dat 300 (zijner eigene) d. bevatte. — dat in 300 d. was verdeeld, heeft nimmer bestaan, kon niet bestaan, want geen ander veelvoud dan 240 werd pond penningen (*libra denariorum*), bij verkorting pond genoemd.

Op een zekeren niet met juistheid te bepalen dag werd het Deventersche pond van 8 plakken gebracht op 10 plakken. Op datzelfde oogenblik, *ipso facto*, verkreeg de plak, die vóór dien dag 30 d. waard was, eene waarde van 24 d. want $\frac{40}{8} = 30$ en $\frac{240}{10} = 24$.

DE VERSTERKING DER REKENMUNT IN 1372.

Volgens Mr. SILLEM is in 1372 „niet het pond *reken-*
munt vergroot of versterkt, maar de plak, het werkelijke

„geldstuk, gelijk staande met 2 grooten vlaamsch of 30 d p
 „in dier voege verzwakt, dat voortaan 10 plakken werden
 gevorderd voor betalingen, voor welke vroeger maar 8 plakken
 „noodig waren”. Hij houdt zich „stellig overtuigd, dat wanneer
 „ooit de ordonnantie voor den dag mocht komen, die tot
 „de aanwending van ponden van 10 plakken . . . heeft
 „geleid, daaruit zal blijken, dat niet het pond rekenmunt
 „van 8 op 10 (derzelfde — tusschenvoeging van mij—)
 „plakken gebracht maar dat het zilveragehalte van een of
 „ander geldstuk, plak, groot of hoe het moge heeten, in
 „de verhouding van 10 tot 8 verminderd is”.

Eene dergelijke ordonnantie zal wel nimmer te voor-
 schijn komen, want zij kan niet bestaan hebben.

Indien toch de veronderstelde nieuwe plak eene waarde
 zou hebben gehad van $\frac{8}{10}$ der oude plak dan zoude, b.v.

a. een oud schild, dat vóór de verandering waard was
 28 (oude) plak of 56 (oude) groot, na de verandering waard
 zijn geworden 35 (nieuwe) plak of 70 (nieuwe) groot ;

b. een mouton, die vóór de verandering waard was 13
 (oude) plak of 26 (oude) groot, na de verandering waard
 zijn geworden $16\frac{1}{4}$ (nieuwe) plak of $32\frac{1}{2}$ (nieuwe) groot.
 Wat zien wij echter? Het oud schild gold, zoowel
 voor als na de verandering 28 plak of 56 groot.
 — de mouton gold zoowel voor als na de ver-
 andering 13 plak of 26 groot,

Het aantal plakken, waarvoor men b.v. een oud schild kon
 koopen, bleef vóór en na de verandering gelijk, — daarentegen
 had men noodig vóór de verandering 840 d p of $3\frac{1}{2}$ £ om
 een oud schild te koopen, — na de verandering slechts
 672 d. p of $2\frac{4}{5}$ £. Tegen minder ponden kon men even-
 veel goudgeld wisselen als vroeger voor meer. Het pond
 was dus meerderwaardig geworden, met andere woorden
 het was versterkt.

Ook uit de prijzen van zaken en uit de loonen blijkt,
 dat de plak van na de verandering dezelfde was als de

plak van vóór de verandering doch, dat het rekenpond in waarde was gestegen.

Als een voorbeeld uit de vele, wijs ik op de prijzen der handschoenen, die telken jare aan schepenen en raden werden uitgereikt.

Op Paaschavond (5 April) 1371 kocht de stad 30 paar handschoenen en betaalde daarvoor 3 ƒ 15 β (III. 2. 317).

Op Pinksteravond (4 Juni) 1373 kocht de stad 29 paar handschoenen en betaalde daarvoor 2 ƒ 18 β (IV 53).

Tusschen de beide evengenoemde dagen in werd het pond van 8 op 10 plakken gebracht, ergo in 1371 werd de plak gerekend tegen 30 d. p. — in 1373 tegen 24 d. p.

$$\frac{3 \text{ ƒ } 15 \beta}{30} = 30 \text{ d.} \quad \frac{2 \text{ ƒ } 18 \beta}{29} = 24 \text{ d.}$$

Wat leert ons deze berekening? Dat men te Deventer een paar handschoenen van een zeker bepaald soort zoowel in 1371 als in 1373 kon koopen voor 1 plak, doch dat men voor het paar, dat in 1371 30 d. p. kostte, in 1373 slechts behoefde te betalen 24 d. p., omdat ondertusschen de waarde van den d. p. van het rekenpond was toegenomen in de verhouding van 8:10

Zoowel in 1372 als in 1373 ontvingen zoowel de messegier als de tichelaars en de pijpers voor hunne rokken, laken ad 14 plak de el. In het eerstgenoemde jaar worden die 14 plakken verantwoord met 420 d. p., — in het tweede jaar evenwel met slechts 336 d. p.

In het algemeen blijkt, behoudens toevallige veranderingen in prijzen en loonen, dat vóór en na de versterking der rekenmunt voor dezelfde zaak of denzelfden arbeid eenzelfde som werd betaald, als die som in plakken, — minder evenwel als deze in de rekenmunt is uitgedrukt.

Door dit alles is onwedersprekelijk aangetoond, dat in 1372 niet de plak door een minderwaardig geldstuk van gelijken naam werd vervangen, doch dat de rekenmunt werd versterkt. De koopkracht van de plak bleef onver-

anderd. De koopkracht van den d. p. werd in de verhouding van 8: 10 versterkt.

Ik had kunnen nalaten dit door voorbeelden te staven, want de boekingen in de rekeningen van 1372 en 1373 bewijzen op zich zelf mijne stelling.

Zoo leest men op blz 451 van deel III 2: *De twelf raden der stad , , , etc* 15 ƒ (is $12 \times 15 = 180 \text{ ƒ}$) 10. *pl. voor elc punt maken* 225 ƒ .

Van 1369 tot 1383 ontving elke raad eene jaarwedde van 15 ƒ . Voortdurend steeg ondertusschen de waarde van het goudgeld in verhouding tot de rekenmunt, — het oud schild b. v. liep van 585 d. p. op tot 744 d. p. Altijd evenwel ontvingen de raden 15 ƒ per hoofd en per jaar. Sommige geldstukken werden ondertusschen uit de circulatie genomen, — andere in omloop gebracht, maar hoe ook, gedurende de gezegde 15 jaren ontving elk der raden 15 ƒ per jaar. En zonder eenige verdere bijvoeging werden die 15 ƒ telkens als 15 ƒ verantwoord. Nu wordt, — volgens Mr. SILLEM wel te verstaan —, in 1372 de plak door een minderwaardig geldstuk van gelijken naam vervangen en dit zou voor rendanten eene reden zijn geweest om bij sommige posten uitdrukkelijk te vermelden, dat het pond niet meer 8 der oude maar 10 der nieuwe plakken waard was. Waarvoor zoude dat hebben gediend? Voor niets hoegenaamd. De zaak heeft zich toegedragen gelijk ik ze in mijne *Bijdrage* heb voorgesteld. In 1371, toen nog het oud pond gold, werd evenals in de twee vorige jaren vermeld, dat elke raad 15 ƒ had ontvangen. In 1372 werd het rekenpond versterkt. De rekening over dat jaar was begonnen en moest dus voleindigd worden in het oude pond. De betaling van 15 ƒ per hoofd had plaats, toen het rekenpond reeds was versterkt. Die 15 ƒ of $15 \times 240 = 3600$ d. p. der versterkte rekenmunt werden herleid tot $\frac{10}{8} \times 3600 = 4500$ d. p. $= 18\frac{3}{4} \text{ ƒ}$ der vroegere rekenmunt, — die, waarin de rekening is gehouden.

In de rekeningen van 1373 en volgende jaren, die in het pond van 10 plakken zijn gehouden, wordt weder eenvoudig geboekt: *aan elk der raden 15 ℔*, zonder meer.

De rekenmunt werd in 1372 versterkt in de verhouding van $8:10 = 4:5$. Dit werd geheel naar den geest dier tijden als het ware tastbaar aangeduid door het zwakke pond te noemen ℔ *van 8 plak*, — het sterkere pond te noemen ℔ *van 10 plak*. Het eenvoudige feit, dat het oud pond juist 8 plakken, — het nieuw juist 10 plakken waard was, leidde tot deze wijze van aanduiding. Ware het pond versterkt in de verhouding van $8:11$ $16:22$, b. v., dan zouden de vroede mannen het oude pond ℔ *van 16 grooten*, — het nieuwe pond ℔ *van 22 grooten* hebben genoemd. Dat deze wijze van aanduiding van zwakke en sterke ponden in de middeleeuwen eene heel gewone was, zoude ik uit tal van andere bronnen kunnen aantoonen.

DE VERANDERING DER REKENMUNT OMSTREEKS 1360.

Mr SILLEM zegt: „Het merkwaardige in de Deventersche „rekenmunt is juist, dat er eenmaal omstreeks het jaar „1360 eene verandering in de rekenmunt is te constateeren . . . Want de vervanging van de rekenmunt, die de „Heer SASSEN *den bekenden* 1) groot à 16 d. p. noemt „door de rekenmunt de Vlaamsche groot à 15 d. p. is „wel degelijk eene verandering geweest in den maatstaf, „dien men de werkelijke munten aanlegde,”

Mr. SILLEM vergist zich. Juist hier valt geen verandering in de rekenmunt te constateeren. Had er verandering plaats gehad, dan zouden wij herleiding van de vroegere in de nieuwe rekenmunt moeten aantreffen. Men zal er echter te vergeefs naar zoeken. Natuurlijk. De

1) Zeke.: DE BEKENDE groot, dat is het overal en ten allen tijde bij meer dan eene rekenmunt voorkomend zestienvoud van den ð p.

(Noot SASSEN).

groot was het zestienvoud van den denarius parvus. Het woord *groot* diende om dat zestienvoud aan te duiden.

Zeker, er zijn telkens penningen geslagen en in omloop geweest, zoowel te Deventer als elders, gelijk aan den *groot* van het *paiement*, evenals er somtijds penningen zijn geslagen gelijk aan een schelling *paiement*. De eerste penning heette groot, — de tweede schelling, maar de woorden groot en schelling werden voornamelijk gebruikt respectievelijk in den zin van zestienvoud van den denarius parvus of van twaalfvoud van een denarius, onverschillig of de groot of de schelling als geldstuk bestond al dan niet. „Groot” was in de allereerste plaats een telwoord evenals „dozijn”, „gros”, „boek”. Het was een der mid-delen om veelvoud en aan te duiden, En evenals bij den d. p. werd ook het 12-voud van den groot schelling —, het 240-voud van den groot pond groot genoemd.

In 1357 komt te Deventer de Vlaamsche groot in omloop. Deze groot was hier geen fictie maar een bepaald geldstuk. Overal, waar de Vlaamsche rekenmunt gebruikt werd, gold ook de regel, dat het zestienvoud van den denarius parvus groot genoemd werd. Ook te Deventer werd een enkele maal het Vlaamsche geld als rekenmunt gebruikt (vergelijk III. 2. 16). Van dat geld was de groot (dezelfde die te Deventer in waarde gelijk was aan 15 d. p. van het *paiement*) het zestienvoud van den d. p. vlaamsch.

In verschillende landen waren munten geslagen gelijk aan een Vlaamschen groot. En het was dit geldstuk, dat in 1357 te Deventer in omloop kwam en waarvan de waarde werd bepaald op 15 denarii parvi van het Deventersch *paiement*. De Vlaamsche groot was hier geen *rekenmunt* 1) maar, nog eens

1) De groot als rekenmunt werd bij groote sommen geteld in ponden en schellingen. (Zie b. v. I. 119. 146). Te vergeefs zal men echter sommen van Vlaamsche grooten in de Deventersche rekeningen in ponden of schellingen vinden uitgedrukt. Dit deed men alleen met de fictieve munt nooit met de werkelijk bestaande geldstukken.

gezegd, een tastbaar geldstuk, gebaseerd op een vreemd muntstelsel, welk geldstuk nu toevallig te Deventer in 1357 in waarde gelijk was aan 15 d. p. van het Deventersch paiement. Het in omloop brengen dezer munt liet den aard en de waarde der rekenmunt onaangeroerd. Het feit was van geen andere beteekenis en had geen ander gevolg dan het in omloop brengen, b.v., van kromstaarten of van botdragers zoude zijn geweest of zoude hebben gehad. Van den Vlaamschen denarius parvus bleef de Vlaamsche groot (de fictie) altijd het zestienvoud, maar ten opzichte van de Deventersche fictieve munt wijzigde de waarde van den Vlaamschen groot (het geldstuk) zich naar gelang van omstandigheden. Telkens als de Vlaamsche denarius parvus (rekenmunt) ten opzichte van het goudgeld werd verzwakt, ging de Vlaamsche groot (rekenmunt) in gelijken tred met die verzwakking mede; hij bleef immer en altijd het zestienvoud van zijn eigen d. p. Doch toen in 1372 de Deventersche rekenmunt werd versterkt, ging het geldstuk Vlaamsche groot met die versterking niet mede. Natuurlijk niet. De Vlaamsche groot daalde daardoor van 15 op 12 d. p. Deventersch paiement.

Ik meen nu zeker toch duidelijk en omstandig genoeg te hebben aangetoond, dat Mr. SILLEM zich vergist als hij spreekt van de vervanging van den groot ad 16 d. p. door den Vlaamschen groot ad 15 d. p. en die vervanging noemt „eene verandering in den maatstaf, dien men den werkelijken munten aanlegde”. Van vervanging is geen sprake. Een nieuw geldstuk was in omloop gebracht. Ziedaar alles. Ook na de verschijning van den Vlaamschen groot als geldstuk, bleef men nog enkele jaren te Deventer het woord groot gebruiken om het 16-voud van den Deventerschen d. p. aan te duiden. Langzamerhand echter raakte dit woord als telwoord in onbruik. Men kent de groote rol, die de Vlaamsche groot in heel het Nederlandsch geldwezen ging spelen. De Vlaamsche groot, -- daar

waar men in Vlaamsch geld rekende als fictie, — elders en ook daar als geldstuk, werd DE groot bij uitnemendheid. Om dubbelzinnigheid te vermijden, liet men in het dagelijksch leven, hier wat eerder, ginds wat later, het woord groot in de beteekenis van 16-voud van den d. p. varen.

DE WAARDEVASTHEID DER REKENMUNT.

„Behoefde die bewezen te worden?” vraagt Mr. SILLEM. „Als men”, zoo vervolgt hij, „in den loop van vele jaren „opgaven vindt van stoffen in Amsterdamsche el ge- „meten, moet men zich dan de moeite getroosten te bewijzen, „dat die el altijd even lang is geweest?” Het hier gegeven voorbeeld deugt niet als zoodanig. Indien blijkens de eene of andere oorkonde eene eeuwgedurende rente van een Amsterdamsch mud per jaar was bedongen en men vindt nu in de boeken des schuldeischers over eene lange reeks van jaren de schuldplichtigheid telkens verantwoord als één mud rogge, dan mag men daaruit besluiten, dat dit mud daar ter plaatse gedurende al die jaren even groot is gebleven. Zóó is het geval analoog aan de door mij in mijne *Bijdrage* aangehaalde bewijsplaatsen.

Uit het feit, dat verschillende periodieke betalingen over lange reeksen van jaren werden verantwoord met een zelfde bedrag in de rekenmunt per jaar, besloot ik tot de waardevastheid van de rekenmunt, tot hare standvastigheid in waarde tegenover de goederen. Ik meen, dat ik hiermede mijne stelling juist heb geformuleerd, al heeft Mr. SILLEM mij blijkbaar niet begrepen. Hoe ook, ik bedoelde er mee te zeggen, dat men aan de rekenmunt (en niet aan de geldstukken) eene bestendige koopkracht toekende. Neemt men dit aan, dan is daarmede verklaard het feit, dat periodieke betalingen, die over lange reeksen van jaren liepen zooals jaarlijksche renten, pachten, huren, bezoldigingen enz. bij voorkeur en haast zonder uitzondering werden bepaald

door middel der rekenmunt Alleen wanneer men, b.v., 1) in slechte tijden, als de stad in geldnood verkeerde en weinig crediet had, aan die stad geld leende, dan bedong men naast eene hooge rente, de verplichting van de schuldenares om de schuld af te lossen in dezelfde geldstukken als die men uitgeleend had. Dit wordt dan uitdrukkelijk in den titel gestipuleerd. Men bedong zich op die wijze een bijzonder voordeel, want men wist, dat men bij de voortdurende stijging der waarde van het goudgeld ten dage der terugbetaling meer ponden zoude terug ontvangen dan men had uitgeleend. Als men b. v. in 1369 24 oude Frankrijksche schulden had uitgeleend om in 1371 24 dierzelfde schulden terug te ontvangen dan had men die schulden in 1369 kunnen koopen voor 60 ƒ d. p., terwijl men de in 1371 terugontvangen 24 oude Frankrijksche schulden dan kon wisselen tegen 84 ƒ d. p. Eene winst alzoo van 24 ƒ . Maar in het gewone geval vergenoegde men zich er mede telkens evenveel ponden der rekenmunt te ontvangen. Men ging dus uit van de meening, dat b.v. 10 ƒ over 10 jaren evenveel waard zouden zijn, — evenveel koopkracht zouden hebben als 10 ƒ van daag waard waren of koopkracht hadden. 2) Dit wordt m. i. onomstootelijk bewezen door het feit, dat de bezoldiging der Schepenen van 1369 tot 1393 3) bleef bepaald op 30 ƒ per jaar. Schepenen en raden waren zelf wetgevende en uitvoerende macht. Zij konden zelf hun

1) Ik zeg b. v. Ook bij verbintenissen met korten termijn en in andere gevallen werden de te betalen sommen in bepaalde geldstukken uitgedrukt zonder dat men altijd het waarom kan nagaan Als regel gold, dat eene schuld in „sonderlinghe” muntstukken uitgedrukt, in diezelfde munt of tegen de waarde dier munt ten tijde der betaling moest worden gekweten

2) Ik laat buiten beschouwing de gevallen waarin bij wijziging in de rekenmunt door de overheid werd bepaald, dat periodieke betalingen van de oude munt in de nieuwe moesten worden herleid. (Vergelyk b. v. VAN DER CHIJN, Utrecht, 120)

3) Wellicht langer Ik heb evenwel de handschriften bij gebrek aan tijd niet verder geraadpleegd.

salaris vaststellen en zouden er geen genoeg mede hebben genomen telkens slechts 30 ƒ te ontvangen indien 30 ƒ in het eene jaar niet evenveel waarde had vertegenwoordigd als 30 ƒ in een ander jaar. Geldstukken kregen zij bij voortduring minder. In 1369 h. v. werden de 30 ƒ uitbetaald met 12 oude Frankrijksche schilden, in 1381 met slechts $9\frac{21}{31}$ dierzelfde schilden. Het voortdurend anders evalueeren der geldstukken had daarom geen ander doel dan de waarde der rekenmunt tegenover de goederen voortdurend en zooveel mogelijk constant te houden. Bij elke evaluatie moest natuurlijk rekening worden gehouden met gepleegde muntverzwakking en muntbesnoeiing. Om economische of politieke redenen werden vreemde muntstukken soms naar een anderen maatstaf getarifiseerd dan eigen muntstukken, maar, nog eens, de evaluatie had ten doel de rekenmunt op hare waarde te houden. Omdat invloeden van velerlei soort werkzaam waren, geschiedde de waardeverhooging (een enkele maal waardeverlaging) der verschillende muntstukken niet altijd naar denzelfden maatstaf. Bij een en dezelfde ordonnantie werd het eene muntstuk percentsgewijze meer, het andere percentsgewijze minder verhoogd of verlaagd. Soms bracht men de verhooging of verlaging tot stand door een algemeenen maatregel, die alle gangbare muntstukken omvatte en aller waarde naar gelijke mate wijzigde. Dat zien wij in Deventer 1337—1384 tweemaal gebeuren. In 1346 werd de rekenmunt verzwakt in de verhouding van 4 tot 3. Men had na dien maatregel alzoo 4 ƒ noodig om evenveel geldstukken te verkrijgen als men vóór dien tegen slechts 3 ƒ kon wisselen. In 1372 daarentegen werd de rekenmunt versterkt in de verhouding van 8 tot 10. Men had na dien maatregel alzoo slechts 8 ƒ noodig om evenveel geldstukken te verkrijgen als men vóór dien tegen 10 ƒ kon wisselen. Schepenen, — laten wij voor een oogenblik aannemen, dat zij alleen aan eigen zak hebben gedacht —, waren in 1372 van oordeel,

dat zij niet zooveel ontvingen als hun naar oud herkomen toekwam, wanneer de 30 ₤ salaris werden uitbetaald met $8\frac{4}{7}$ oud schild, omdat het oud schild met al de andere geldstukken naar hun oordeel tegenover de goederen in waarde was gedaald. Zij versterkten daarom de rekenmunt in de verhouding van 8 tot 10 en ontvingen daardoor nu $10\frac{5}{7}$ oud schild, doch noemden die som nog altijd 30 ₤.

Helmond, Januari 1905.

AUG. SASSEN.

BLADVULLING.

*Nederlandsch Belgische Vereeniging der vrienden
van de medaille als kunstwerk.*

De *N. R. Ct.* van 3 februari 1905 bracht ons het heugelijk bericht, dat H. M. de Koningin lid is geworden der Nederlandsche Sektie van bovengemelde vereeniging.

Z.